

Ewa Bujwid-Kurek

Status instytucjonalny i polityczny mniejszości serbskiej w Kosowie

---

Wschodnioznawstwo nr 1, 287-303

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ewa Bujwid-Kurek

Status instytucjonalny i polityczny mniejszości serbskiej w Kosowie

Wyodrębnienie się z jugosłowiańskiej struktury federacyjnej państw samodzielnych, w tym także wciąż jeszcze „problematycznego” państwa o nazwie Republika Kosowa, dowodzi że te „nowe” państwa pojugosłowiańskie w niczym nie wyróżniają się, zwłaszcza pod względem struktury demograficznej, od innych krajów. Na ich terytorium obok zwartego narodu zamieszkują mniejszości narodowe. Różnica polega tylko na zróżnicowanej procentowo ich ilości w poszczególnych państwach. To potwierdza Republika Kosowa, która wyodrębniwszy się z federacji jugosłowiańskiej posiada na swym terytorium takie obszary, które w zdecydowanej większości zamieszkuje ludność serbska.

Za naczelny problem badawczy przyjęto ustalenie statusu mniejszości serbskiej obecnej na obszarze Kosowa. W związku z powyższym zwrócona zostanie uwaga na, po pierwsze, status instytucjonalny, a po drugie, status polityczny tej mniejszości. Zatem rzecz będzie o gminach serbskich na terytorium Kosowa. Temat ten jest o tyle interesujący i wciąż aktualny, że Republika Serbii nie uznaje jednostronnie ogłoszonego 17 II 2008 r. aktu niepodległości przez Kosowo. Pamiętajmy, że parlament Republiki Kosowa na specjalnej sesji jednomyślnie, bo 109 głosami, przy bojkocie posiedzenia przez 11 przedstawicieli serbskich, uchwalił dwunastopunktową deklarację niepodległości prowincji¹. Spór serbsko-kosowski o status państwa Kosowa jest wciąż aktualny i trwa.

Niemal od samego początku, kiedy Republika Kosowo ogłosiła jednostronny akt niepodległości, musiała w pierwszej kolejności precyzyjnie uporządkować kwestie związane z organizacją państwa. Przed ustrojodawcami kosowskimi stało bardzo ważne wyzwanie uchwalenia katalogu zasad ustrojowych, które miałyby potwierdzać implementowanie zasad demokratycznych właściwych państwu współczesnym. W zapisie Konstytucji Republiki Kosowa z 8 IV 2008 r. legitymizującej ustrój polityczny, w kwestii nas interesującej szczególną uwagę zwraca rozdział III *Prawa Społeczności i ich członków*, a w nim art. 57–62². W tym

¹ Patrz: <http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj.Serbia.problemy.Kosowo> (11 V 2015).

² *Konstytucja Republiki Kosowa*, wstęp i tłum. K. Nowak, Rzeszów 2010, s. 75–80.

miejscu warto zwrócić uwagę na nazewnictwo, jakim posługuje się ustawodawca kosowski. W każdym niemal przypadku, gdy stanowi się w kwestii mniejszości etnicznych, używa się określenia „społeczności” lub też synonimicznie „wspólnoty”. Konsekwentne unikanie posługiwania się terminem „mniejszość narodowa”, skłania do spekulacji i przypuszczeń wskazujących na względ polityczny, który zdaje się w tym przypadku być głównym tego powodem³. Decentralizacja kraju i utworzenie nowych gmin „wypełnionych” mniejszością serbską miało priorytetowe znaczenie dla stabilizacji i bezpieczeństwa wspólnoty serbskiej w nowym państwie i miało zapobiec „rozbiciu” *status quo* północnej części Kosowa⁴.

Pod względem zarówno etnicznym, jak i etnograficznym, Kosowo może stanowić wręcz przykład modelowy różnorodności cechującej generalnie rzecz biorąc państwa półwyspu bałkańskiego. Wprawdzie największą, bo liczącą aż 92% ogółu ludności grupą etniczną są tu Albańczycy, to jednak Serbowie stanowią tu 5,3%. Innymi grupami etnicznymi zamieszkującymi obszar Kosowa są: Bośniacy, Turcy, Romowie, Gorani⁵, bałkańscy Egipcjanie⁶, Aszkale. W sumie inna niż Serbowie ludność niealbańska stanowi 2,7%⁷. Mając na uwadze ludność serbską, która plasuje się na drugim miejscu pod względem liczebności, warto zauważyć, że zasadniczo zamieszkują oni w szczególności w gminach położonych w północnej części Kosowa: Zubin Potoc, Leposavić oraz Zvečan, gdzie Serbów jest ok. 66 tys., co stanowi blisko 95% tamtejszej populacji⁸. Na obok zamieszczonej mapie zobrazowano rozmieszczenie ludności serbskiej w Kosowie.

Wyraźnie więc widać, że ludność serbska zamieszkuje obszar północno-wschodniej części Kosowa oraz okolice Priştiny, Kosovske Kamenici, a w południowej części zajmują obszar, którego głównym miastem jest miejscowość Stripce.

Wydaje się, że względy polityczne były główną przesłanką powodującą, że „społeczności” = „wspólnoty” (czytaj: mniejszości narodowe) zostały podniesione do rangi konstytucyjnej. W zapisie Konstytucji Republiki Kosowa z 8 IV 2008 r. zawarta jest instytucjonalna gwarancja dla mniejszości narodowych. I tak w art. 57 [Postanowienia ogólne] czytamy:

1. Mieszkańcy należący do tej samej narodowej, etnicznej, językowej lub religijnej grupy, tradycyjnie obecnej na terytorium Kosowa (Społeczności), posiada-

³ Opinię tę podzielam za Krystianem Nowakiem, patrz: *Konstytucja...*, s. 29.

⁴ *Kosovo na prekretnici: decentralizacija i stvaranje novih opština*, I. Deda (red.), Priština [jul] 2009, s. 3.

⁵ Ludność, która w czasach osmańskich przyjęła islam, pielęgnująca lokalną tożsamość.

⁶ To ludność, pochodzenie której wywodzi się od Cyganów i poszukuje się jej genezy w starożytnym Egipcie.

⁷ Dane za: *Konsytucja...*, s. 8. Patrz też: *Statistical Office of Kosovo*, <http://www.ks-gov.net/ESK/eng/> (5 II 2015).

⁸ M. Kołczyńska, *Kosowo*, [w:] *Balkany*, M. Żemojtel (red.), Kraków 2009, s. 253. Patrz też: *Konstytucja...*, s. 9.

Mapa 1. Ludność serbska w Kosowie i ludność Albańska poza Kosowem

Źródło: A. Balcer, M. Kaczmarek, W. Stanisławski, *Kosowo przed ostatecznym rozwiązaniem. Proces uregulowania statusu międzynarodowego – uwarunkowania polityczne, historyczne, perspektywy rozwoju sytuacji*, „Prace Ośrodka Studiów Wschodnich”, Warszawa [luty] 2008.

ją specjalne prawa, określone w niniejszej Konstytucji, oprócz podstawowych praw i wolności opisanych w rozdziale II Konstytucji⁹.

2. Każdy członek społeczności ma prawo do swobodnego wyboru do bycia traktowanym jako członek danej społeczności lub nie. Członek społeczności nie będzie dyskryminowany ze względu na swój wybór lub z powodu korzystania z praw związanych z tym wyborem.
3. Członkowie społeczności mają prawo do swobodnego wraźania, wspierania i rozwijania swojej tożsamości i atrybutów społeczności.
4. Korzystanie z tych praw pociąga za sobą obowiązek działania zgodnie z prawem Republiki Kosowa i nie może naruszać praw innych osób¹⁰.

⁹ Rozdział II. Podstawowe prawa i wolności (art. 21–56), [w:] *Konstytucja...*, s. 63–75.

¹⁰ *Konstytucja...*, s. 75–76.

Mając na uwadze powyższe zwraca szczególnie uwagę fakt, że ustrojodawca kosowski wyposażył „społeczności” (czytaj: mniejszości) w kompletny pakiet uprawnień właściwych dla statusu jednostki w państwie demokratycznym, co *explicite* wynika z rozdziału II cytowanej Konstytucji Republiki Kosowa w całości poświęconego podstawowym prawom i wolnościom człowieka i obywatela. Biorąc pod uwagę konstytucyjne stanowienie w kwestii nas interesującej nie podlega wątpliwości, że mamy do czynienia z jak najbardziej demokratycznym zapisem. W art. 58 [Obowiązki państwa] zadbano też o pomieszczenie zapisu świadczącego o zobowiązaniach państwa względem „społeczności” (czytaj: mniejszości). I tak, cytując:

1. Republika Kosowa zapewnia odpowiednie warunki umożliwiające społecznościom oraz ich członkom zachowanie, ochronę oraz rozwój tożsamości. Rząd wspiera w szczególności inicjatywy z dziedziny kultury zainicjowane przez społeczności i ich członków, łącznie ze wsparciem finansowym.
2. Republika Kosowa promuje ducha tolerancji, dialogu i wspiera inicjatywy pojedyncze wśród społeczności oraz szanuje wytyczne ustalone w Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych i Europejskiej Karcie Języków Regionalnych i Mniejszościowych.
3. Republika Kosowa podejmuje wszelkie konieczne środki do ochrony osób, które mogą stać się podmiotem gróźb i aktów dyskryminacyjnych, wrogości lub przemocy, wynikających z ich tożsamości narodowej, etnicznej, kulturowej, językowej lub religijnej.
4. Republika Kosowa podejmuje wszystkie odpowiednie kroki w celu promowania całkowitej i rzeczywistej równości pomiędzy członkami społeczności we wszystkich dziedzinach gospodarki, życia społecznego, politycznego oraz kulturalnego. Takie środki nie są uważane za akty dyskryminujące.
5. Republika Kosowa promuje zachowania kulturowego i religijnego dziedzictwa jako integralnej części dziedzictwa Kosowa. Republika Kosowa ma specjalny obowiązek do zapewnienia skutecznej ochrony wszystkich miejsc i pomników o znaczeniu kulturalnym i religijnym dla społeczności.
6. Republika Kosowa podejmuje wszelkie skuteczne działania przeciwko ograniczeniu praw członkom społeczności. Republika Kosowa powstrzymuje się od prowadzenia polityki i stosowania praktyk zmierzających do zasymilowania osób należących do społeczności wbrew ich woli oraz chroni te osoby przed jakimikolwiek działaniami zmierzającymi do asymilacji.
7. Republika Kosowa zapewnia, na zasadach niedyskryminujących, iż wszystkie społeczności i ich członkowie mogą korzystać z praw wyszczególnionych w Konstytucji¹¹.

Także i przytoczony powyżej artykuł nie budzi żadnych wątpliwości co do deklaracji ochrony „społeczności” (czytaj: mniejszości) przez państwo kosow-

¹¹ *Ibidem*, s. 76–77.

skie. Zapisem mającym charakter komplementarny wobec już cytowanych jest rozbudowany, bo zawierający się w ust. 1-14 art. 59 [Prawa Społeczności i ich członków]. Z zapisu tego wynika, że dla „społeczności” (czytaj: mniejszości) oraz ich członków zarezerwowany jest szeroki, pełny wachlarz korespondujący z prawami mniejszości narodowych, z których korzystają mniejszości narodowe w państwach demokratycznych. Stąd też i ten zapis nie budzi żadnych zastrzeżeń. W kontekście prowadzonych rozważań na uwagę zasługuje ciekawa instytucja, która została przewidziana „literą” ustawy zasadniczej. Ma się tu bowiem na uwadze Radę Konsultacyjną ds. Społeczności. W tej kwestii stanowi art. 60 [Rada Konsultacyjna ds. Społeczności]. Cytując, zauważa się, że:

1. Rada Konsultacyjna ds. Społeczności działa z upoważnienia Prezydenta Republiki Kosowa i wszystkie społeczności powinny być w niej rejestrowane.
2. Rada Konsultacyjna ds. Społeczności składa się między innymi z przedstawicieli organizacji skupiających członków społeczności.
3. Mandat Rady Konsultacyjnej ds. Społeczności polega na
  - 1) zapewnieniu mechanizmów i regularnej wymiany poglądów pomiędzy Społecznościami i Rządem Republiki Kosowa;
  - 2) dawaniu możliwości do komentowania we wczesnych etapach inicjatyw prawodawczych i politycznych, które są przygotowywane przez rząd, oraz przyznaniu możliwości sugerowania takich inicjatyw, a także do starania się o ujęcie ich opinii w stosownych projektach i programach;
  - 3) posiadaniu innych odpowiedzialności i obowiązków regulowanych przepisami prawa¹².

Ustrojodawca kosowski zadbał też o konstytucyjnie zagwarantowanym dla społeczności (czytaj: mniejszości narodowej) i ich członków prawie do reprezentacji. Konstytucja Republiki Kosowa, o której mowa, przewiduje „zatrudnianie na wszystkich szczeblach w organach publicznych i spółkach z udziałem skarbu państwa, w szczególności w policji w rejonach zamieszkałych przez poszczególne Społeczności, z poszanowaniem zasad dotyczących kompetencji i uczciwości, które regulują pracę administracji publicznej”¹³. Nadto konstytucyjnie uregulowana jest kwestia reprezentacji społeczności (czytaj: mniejszości) w instytucjach samorządu lokalnego, o czym stanowi ostatni zapis rozdziału III art. 62 [Reprezentacja w instytucjach samorządu lokalnego]. Cytując stwierdza się, iż:

1. W gminach, w których co najmniej 10% mieszkańców należy do społeczności mniejszościowych stanowisko Wiceprezydenta Miejskiego Zgromadzenia ds. Społeczności jest zarezerwowane dla przedstawiciela tych społeczności.

¹² *Ibidem*, s. 78–79.

¹³ Art. 61[Uczestnictwo w zatrudnianiu w instytucjach publicznych] Konstytucji, *ibidem*, s. 79.

2. Pozycja Wiceprezydenta jest zajmowana przez kandydata mniejszościowego, który otrzymał większość głosów w głosowaniu z otwartych list kandydatów do Zgromadzenia Miejskiego.
3. Wiceprezydent Zgromadzenia ds. Społeczności promuje dialog pomiędzy społecznościami oraz działa jako centralny punkt kontaktowy do rozwiązywania problemów, a także dba o interesy na spotkaniach Zgromadzenia i podczas jego pracy. Wiceprezydent jest również odpowiedzialny za przyjmowanie skarg członków społeczności, jeśli akty prawne i decyzje Zgromadzenia Miejskiego naruszają ich konstytucyjne prawa.
4. W przypadku gdy Zgromadzenie Miejskie odmówi ponownego rozpatrzenia swojego aktu prawnego lub decyzji, bądź nawet po ponownym rozpatrzeniu Wiceprezydent uzna, że akty prawne lub decyzje wciąż naruszają konstytucyjność gwarantowanych praw, Wiceprezydent może przekazać tę sprawę bezpośrednio do Trybunału Konstytucyjnego, który decyduje, czy podejmie się rozpatrzenia sprawy.
5. W tych gminach reprezentacja społeczności mniejszościowych w organach wykonawczych władzy miejskiej jest gwarantowana¹⁴.

Warto pamiętać, iż samo stanowienie w kwestii samorządu terytorialnego wynika z zapisu aktu międzynarodowego – Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego. Tak więc „podstawową jednostką samorządu terytorialnego Republiki Kosowa jest gmina”¹⁵.

W kwestii nas interesującej ważny jest zapis pomieszczony w rozdziale X *Samorząd terytorialny i organizacje terytorialne* w art. 123 [Zasady ogólne] ust. 4, w którym stanowi się, iż „terytorialny samorząd opiera się na zasadach dobrego zarządzania, przejrzystości, skuteczności i efektywności w sprawach dotyczących świadczenia usług publicznych, z poszanowaniem specyficznych potrzeb i problemów społeczności mniejszościowych”¹⁶. Jednak nie tylko w ustawie zasadniczej Republiki Kosowa z 8 IV 2008 r. odnajdujemy zapisy dające gwarancje mniejszościom narodowym, warto tu także wymienić takie akty prawne jak np. ustawa o samorządzie lokalnym (*Zakon o lokalnoj samoupravi Republike Kosovo*) z 20 II 2008 r.¹⁷, ustawa o Służbie Cywilnej (*Zakon o Civilnoj Službi Republike Kosovo*) z 13 V 2010 r.¹⁸ czy ustawa o używaniu języka (*Zakon oupotrebi jezika*) z 27 VII 2006 r.¹⁹.

¹⁴ *Ibidem*, s. 79–80.

¹⁵ Art. 124 [Organizacja i funkcjonowanie samorządów terytorialnych] Konstytucji, *ibidem*, s. 109.

¹⁶ *Ibidem*, s. 109.

¹⁷ Zakon br.03/L-br.040, http://minoritycentre.org/sites/default/files/2008_03lokalnasamoupravaKosovo_s_pdf (3 V 2015).

¹⁸ Zakon br.03/L-149, http://www.kgjk-ks.org/repository/docs/gazeta/GZRK_72_SERB/pdf?phpMyAdmin=bc08d53405236fb8e339520de8ef645f (4 V 2015).

¹⁹ Zakon br.02/L-37, http://www.assambly-kosovo.org/common/docs/ligjet/2006_02-137_sr.pdf (5 V 2015).

Od samego niemal momentu ogłoszenia aktu niepodległości przez Republikę Kosowa, to nowe państwo zaczęło się zmagać z wieloma problemami związanymi z organizacją państwa, szczególnie dotkliwe były i są w dalszym ciągu problemy narodowościowe mające swe korzenie jeszcze w okresie Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii. Ma się tu na uwadze ludność serbską, która odtąd znalazła się w szczególnej, zmienionej dla siebie sytuacji. Zwyczajem stało się tworzenie zwartych, zamkniętych enklaw serbskich, co niemal zawsze sprzyjało wzniesieniu otwartych konfliktów kosowsko-serbskich. I tak np. zanim jeszcze Kosowo ogłosiło jednostronny akt niepodległości dochodziło do incydentów ujawniających niechęć Kosowczyków wobec kosowskich Serbów. Za przykład mogą posłużyć zamieszki w 2004 r. zwane *pogromami marcowymi*, podczas których ludność serbska została dotkliwie zaatakowana przez Kosowczyków. Te wydarzenia świadczyły o poważnym zagrożeniu dla bezpieczeństwa Serbów zamieszkujących w Kosowie i były powodem zapoczątkowania radykalizowanej debaty nad przyszłością państwa²⁰. Eskalacja konfliktów narodowościowych z udziałem Serbów i Kosowczyków stała się powodem zobowiązania w 2005 r. Marrtiego Ahtisaariego, do opracowania dokumentu regulującego status Kosowa. *Plan Ahtisaariego* wśród licznych postanowień w kwestii nas interesującej zawierał m.in.: szerokie prawa dla mniejszości narodowych, uczestnictwo przedstawicieli mniejszości narodowych w organach władzy²¹. Jeszcze wcześniej, bo w 2003 r., miały miejsce zabiegi zmierzające do politycznego rozstrzygnięcia kwestii statusu Republiki Kosowa. Wtedy to bowiem z inicjatywy UNMiK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*) utworzono tzw. Grupę Transferową, która 10 XII 2003 r. sporządziła dokument zatytułowany „Standardy dla Kosowa”. W dokumencie tym zawarto 109 wytycznych, które miały być w najbliższym czasie zrealizowane. Jednakże negocjacje prowadzone przez Ahtisaarego między Serbami a Kosowczykami w okresie luty 2006 r.-marzec 2007 r. niestety zakończyły się niepowodzeniem. Sprawami spornymi było przede wszystkim porozumienie w kwestii ilości i statusu gmin serbskich na terenie Kosowa. Warto przypomnieć, że spór ten zasadzał się przede wszystkim na przyznaniu Serbom szerokiej autonomii, jak również wypracowaniu konsensusu w kwestii przyznania specjalnego statusu gminom serbskim oraz uznanie miejsc kultu religijnego. W toczonym sporze bardzo ważną kwestią było wypracowanie konsensusu co do statusu miasta Mitrovica. Miasto to jest położone w północnej części Kosowa. Jego wyjątkowość polega na tym, że przepływająca przez nie

²⁰ Patrz szerzej np.: J.A. Nowicki, *Kosowskie „pro memoria”*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2006, nr 3(31), s. 71–91. Por. też: *Konstytucja...*, s. 21.

²¹ Plan ten zakładał nadto przyznanie prowincji atrybutów państwa, prawa do zawierania umów międzynarodowych, ochronę miejsc kultu religijnego, uchwalenie konstytucji oraz powołanie własnej armii, nadzór Kosowa przez Przedstawiciela Cywilnego z ramienia Unii Europejskiej. Por. http://www.unosek.org/docref/Comprehensiv_proposal-english.pdf (10 X 2014).

rzeka Ibar dzieli to miasto na dwie zasadnicze części: południową – kosowską oraz północną, którą zamieszkuje ludność serbska. W prowadzonej ożywionej dyskusji Kosowczycy byli nieprzejednani co do tego, by miasto podzielić na dwie osobne gminy z pominięciem szczegółowego podziału administracyjnego. Serbowie zaś upierali się przy precyzyjnym wyodrębnieniu części przez nich zamieszkałych²².

Warto zwrócić uwagę, że status mniejszości serbskiej na obszarze Kosowa jest monitorowany przez ECMI (*European Centre for Minority Issues*). Nad tymi zagadnieniami pracuje też ECMI Kosovo, która jest organizacją zajmującą się szczególnie kwestiami mniejszości narodowych w Kosowie. Jej głównym celem jest tworzenie i rozwój instytucji o charakterze inkluzywnym i reprezentatywnym. ECMI Kosovo ma pomóc w rozwoju, wzmocnieniu i implementacji prawa, wspierając instytucjonalizację odpowiedzialnych za wspólnoty i dbałość o rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Jak zauważają Adrian Zećeri i Piter Troh w przeprowadzonej analizie, problematyka ta stała się tematem głównym od momentu, kiedy pojawiła się jako idea w Pierwszym Porozumieniu o normalizacji stosunków pomiędzy rządem Kosowa i Serbii, które zostało podpisane przy wydatnym udziale Unii Europejskiej 19 IV 2013 r. Zrzeszenie/Wspólnota gmin serbskich (odtąd: Wspólnot) zajmuje centralne miejsce w rozmowach politycznych pomiędzy rządem Kosowa z jednej strony a rządem Serbii z drugiej. Rząd Serbii i politycy będący przedstawicielami kosowskich Serbów są zdecydowani w swym stanowisku: są skłonni podlegać rządowi Kosowa jednak do momentu, kiedy nie zostaną zrealizowane warunki porozumienia koalicyjnego, co może być osiągnięte tylko za przyczyną kosowskich partii rządzących²³. Rząd kosowski natomiast uparcie uzależnia wypracowanie konsensusu od tego czy Serbia w pełni implementuje porozumienia, które zostały zawarte. Szczególnie ma się tu na względzie integrację sądownictwa na obszarach północnych Kosowa, zniesienie paralelnych instytucji serbskich, nie wyłączając służb ochrony cywilnej i ich integrację z instytucjami Kosowa, jak i prawo do swobody przemieszczania się, co wymaga usuwania wszystkich jak dotąd występujących barier²⁴. Warto zwrócić uwagę, że zarówno partie rządzące, jak i te opozycyjne w Kosowie, są zgodne co do tego, że istnienie Wspólnot serbskich nie może naruszać porządku prawnego Kosowa. Postanowiono, że „Wspólnota” obejmować ma sześć większościowych serbskich gmin utworzonych dzięki procesowi decentralizacji kraju. Tymi Wspólnotami są:

²² Szerzej por.: A. Balcer, M. Kaczmarek, W. Stanisławski, *Kosowo – przed ostatecznym rozwiązaniem. Proces uregulowania statusu międzynarodowego – uwarunkowania polityczne i historyczne, perspektywy rozwoju sytuacji*, „Prace Ośrodka Studiów Wschodnich”, Warszawa [lut] 2008, s. 20.

²³ A. Zećeri, P. Troh, *Udruženje/Zajednica većinskih srpskih opština: ekskluzivni klub na osnovu etničke pripadnosti?*, <http://koha.net/?id=27&l=50896> (5 II 2015).

²⁴ *Vlada Kosova*, [w:] *Studija o implementaciji Briselskog sporazuma*, 2015, s. 15–16.

Novo Brdo, Mitrovica, Graničnica, Raniluj, Parteš i Klokot²⁵. Oprócz wymienionych wspólnot istnieją wciąż te, które cechowały się analogiczną demografią, jednak istniały już znacznie wcześniej, a to wspomniane już: Štripce, Zvečan, Leposavić i Zuban Potok. Dopuszczane jest tworzenie nowych gmin, pod warunkiem jeśli proces ten jest zgodny z prawem Kosowa, co przewidziane zostało w ustawie o granicach administracyjnych gmin (*Zakon o administrativnim granicama opština*)²⁶, uchwalonej 20 II 2008 r.

Tak więc pod względem *lege artis* nie może być żadnych zastrzeżeń co do norm prawnych, wedle których ma być określony status instytucjonalny mniejszości serbskich zamieszkujących szczególnie północny obszar Kosowa. W tej kwestii stanowi ustawa zasadnicza Republiki Kosowa z 8 IV 2008 r., jak również ustawy, wśród których wyróżnić należy cytowaną powyżej ustawę o granicach administracyjnych gmin.

Inaczej rzecz się ma jeśli chodzi o ocenę polityczną zwartych enklaw Serbów zamieszkujących Kosowo. W relacjach serbsko-kosowskich nadal dominują animozje wynikające jeszcze z tradycji historycznych, które ze znaczną siłą odżyły wraz z ogłoszeniem jednostronnego aktu niepodległości przez Kosowo. Brak zgody na samodzielność Republiki Kosowa wśród Serbów jest wciąż obecna i przejawia się m.in. w postawach i zachowaniach mniejszości serbskiej na obszarze Kosowa. Są tego liczne dowody, że istniejące regulacje prawne, odpowiadające standardom demokratycznym, są niewystarczające, by udało się zatrzeć utrwalony stereotyp kosowsko-serbski. W kwietniu 2011 r. w Kosowie przeprowadzono spis powszechny, który zbojkotowali Serbowie²⁷ zamieszkujący północną część Kosowa. Jak się szacuje, około połowa serbskich mieszkańców Kosowa, tj. 140 tys. osób, nie była uwzględniona w tym spisie. W związku z bojkotem przez Serbów spisu powszechnego wizerunek demograficzny poszczególnych gmin serbskich jest zafałszowany i niewiarygodny, bowiem ich liczba jest znacznie pomniejszona, porównując ją np. z rezultatami udziału w głosowaniu podczas wyborów. Za przykład może posłużyć fakt, że wedle danych uzyskanych w spisie powszechnym w gminie Štripce mieszka 3148 Serbów, a tymczasem w wyborach parlamentarnych w 2012 r. 3396 osoby głosowały na serbską partię SPS, co świadczy, że liczba głosujących jest większa niż cała wspólnota serbska w tej gminie. W niektórych gminach Štripce, Klokot i Novo Brdo dane pochodzące ze spisu powszechnego świadczą o „przetasowaniach” na poziomie mniejszości. I tak przykładowo w gminie Klokot, wedle spisu, mieszka 1362 Albańczyków (Kosowczyków) i 1177 Serbów, podczas gdy we wcześniejszych szacunkach oceniano

²⁵ Art. 5, *Zakon o administrativnim grnicama opština*, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L041_sr.pdf (5 V 2015).

²⁶ Art. 9, *ibidem*.

²⁷ W 1991 r. spis powszechny zbojkotowany został przez Kosowczyków.

liczbę Serbów pomiędzy 3350 a 3710 osobami²⁸. W związku z bojkotem spisu powszechnego przez Serbów dane pochodzące z tego spisu nie są reprezentatywne, w związku z czym nie można ich brać pod uwagę w planowaniu i decydowaniu w sprawie mniejszości serbskiej zamieszkującej obszary, o których mowa. A przecież dane statystyczne dotyczące mniejszości narodowych w Kosowie mają szczególne znaczenie dla prowadzenia polityki ich dotyczącej²⁹. Stąd też bojkot spisu ludności wyrażony przez ludność serbską nie tylko stawia w negatywnym świetle tę populację, lecz brak wystarczającego rozpoznania przez decydentów kosowskich sytuacji w i tak niechętnym traktowaniu Serbów, dodatkowo może usprawiedliwiać nie zawsze celne wydawanie decyzji wobec tej ludności.

Unia Europejska, mając na względzie animozje serbsko-kosowskie w Kosowie, podjęła działania mediacyjne służące zbliżeniu obu zwaśnionych stron. W tym celu w Brukseli 8 III 2011 r. odbyły się pierwsze bezpośrednie rozmowy serbsko-kosowskie, w wyniku których zawarto pierwsze dwustronne porozumienie, w jakim Serbia zobowiązała się do uznawania kosowskich dokumentów tożsamości, kosowskich tablic rejestracyjnych. Strony zgodziły się też do wzajemnego uznawania dyplomów szkolnych i uczelnianych oraz współpracy w zakresie tworzenia urzędu stanu cywilnego w Kosowie³⁰. W latach 2008–2010 w ocenie NATO sytuacja była w takim stopniu stabilna, że pozwalała na zmniejszenie liczebności sił KFOR z 14 do 10 tys.³¹. Choć mające miejsce incydenty już rok później wcale nie świadczą o stabilizacji w tym regionie. Pod koniec lipca 2011 r. doszło do ponownego zaostrzenia sporu kosowsko-serbskiego podczas próby przejęcia przez kosowską policję kontroli nad dwoma przejściami granicznymi z Serbią, co spotkało się z oporem zamieszkującej okoliczne tereny ludności serbskiej³². O tym, że uregulowanie stosunków kosowsko-serbskich jest ważne dla zachowania stabilizacji i bezpieczeństwa w regionie świadczy podpisanie 19 IV 2013 r. w Brukseli, przy wydatnym udziale Unii Europejskiej, „Porozumienia o zasadach dotyczących normalizacji stosunków” pomiędzy władzami Serbii i Kosowa, które zostało zaakceptowane przez parlament w Kosowie i rząd Serbii. Porozumienie to stanowiło w kwestii statusu czterech gmin w północnej części Kosowa, w której zamieszkiwało wówczas ok. 40 tys. Serbów, a które pozostają poza kontrolą rządu

²⁸ *Manjinske Zajednice u Rezultatima Kosovskog Popisa 2011* [18 XII 2012], s. 5, http://www.ecmikosovo.org/wp-content/Publications/Policy_briefs/2012-12_ECMI_Kosovo_Policy_Brief_-_Minority_Communities_in_the_2011_Kosovo_Census_Results_Analysis_and_Recommendations/serb.pdf (5 V 2015).

²⁹ Patrz: *Kosovski Popis Stanovništva i Domaćinstva 2011. Konačni Rezultati, Glavni Podaci*, 2002, s. 143; *Kosovski Popis Stanovništva i Domaćinstva 2011. Konačni Rezultati, Ljudi u Pokretu: Analiza međunarodnih, nacionalnih i lokalnih pokretljivosti Kosovskog Stanovništva*, 2002, s. 16-17.

³⁰ <http://www.stosunkimiedznarodowe.info/kraj.Serbia.problemy.Kosowo> (11 V 2015).

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

kosowskiego. Wypracowano konsensus w kwestii m.in. policji, edukacji, planowania przestrzennego, gospodarki, kultury i służby zdrowia, jak też organizacji wspólnoty gmin serbskich usytuowanych na obszarze Kosowa. Postanowiono też, że sprawy związane z telekomunikacją i energetyką podjęte zostaną nieco później, bo 15 VI tego samego roku³³.

To porozumienie, które ujęto w 15 punktach, w zasadzie dotyczy statusu gmin serbskich w Kosowie dając im prerogatywy do tworzenia oraz dobrowolnego ich zrzeszania się, do czego uprawnione są wszystkie gminy serbskie, zarówno te z północnej, jak i z pozostałych części Kosowa. Wedle postanowień zawartych w porozumieniu, o którym mowa, wypracowanych na drodze konsensusu, organy Wspólnoty uprawnia się do koordynowania działań gmin w ramach gminnych kompetencji wykonawczych w dziedzinach precyzyjnie określonych przez zainteresowane tym strony. Nadto wspólnota została uprawniona do reprezentowania gminy w trudnych relacjach z władzami Kosowa, jednak nie przewidziano dla niej własnych kompetencji (zadań własnych), zobowiązując je do realizacji zadań zleconych przez władze centralne Republiki Kosowa. Wedle zapisu porozumienia gminy serbskie z północnego obszaru Kosowa uprawnione zostały do zgłaszania listy swoich kandydatów, spośród których minister spraw wewnętrznych Kosowa został uprawniony do dokonania wyboru komendanta lokalnej policji w północnym Kosowie. Obsadę tego stanowiska uzależniono od wypracowania porozumienia między władzami z Kosowa a przywódcami czterech gmin serbskich w Kosowie. Zaplanowano, że docelowo istniejące na północy kraju serbskie struktury policyjne mają zostać włączone w skład kosowskiej policji. Zdecydowano, że siły policyjne będą w całości finansowane z budżetu centralnego Republiki Kosowa. Z Porozumienia jednoznacznie nie wynika, który organ/instytucja jest odpowiedzialny za finansowanie serbskich instytucji, w tym na poziomie gmin serbskich w Kosowie. Otwartym pozostaje pytanie, czy gminy serbskie na obszarze Kosowa w dalszym ciągu będą finansowane z budżetu centralnego Republiki Serbii. Porozumienie stanowi też w kwestii sądownictwa. Strony zgodziły się co do tego, że sprawy dotyczące gmin serbskich w Kosowie pozostaną w gestii specjalnego sądu apelacyjnego w Prištinie, złożonego z sędziów reprezentujących kosowskich Serbów³⁴.

Porozumienie, o którym mowa, może przekonywać o podejmowanych staraniach w kwestii ułożenia dobrosąsiedzkich relacji serbsko-kosowskich. Wprawdzie rząd serbski jednomyślnie przyjął to Porozumienie, to jednak jest zdeterminowany co do podejmowania takich działań, które mogłyby świadczyć o uznaniu samodzielnego państwa Kosowa. Wciąż jeszcze, mimo upływu czasu, żadna ze

³³ *Porozumienie kosowsko-serbskie* [24 IV 2013], <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-04-24/porozumienie-kosowsko-serbskie> (15 V 2015).

³⁴ *Ibidem*.

stron, ani kosowska, ani tym bardziej serbska, nie mogą wypracować wspólnego stanowiska co do traktowania porozumienia w kategorii którejś z rodzaju umowy międzynarodowej. W tym miejscu podziela się opinię, że dla poprawy relacji kosowsko-serbskich w Kosowie priorytetowe znacznie ma nie tylko podpisane porozumienie lecz przede wszystkim jego implementacja w praktyce. Jest to także jeden z warunków *sine qua non* członkostwa w Unii Europejskiej, zarówno starającej się o nie Serbii³⁵, jak i Kosowa. Tymczasem dziś jest już wiadomo, że mniejszość serbska zamieszkująca Kosowo, głównie jej część północną, wspierana przez przedstawicieli Serbskiej Cerkwi Prawosławnej, odrzuciła Porozumienie, jednocześnie wzywając do zorganizowania referendum w sprawie uznania tego dokumentu. W wyrażonej przez Patriarchat Serbski opinii tkwi przeświadczenie, że rząd serbski jest skłonny zrezygnować z praw do Kosowa, jeśli miałyby to być przeszkoda dla pełnoprawnego członkostwa Serbii w UE. Podczas kiedy Porozumienie spotkało się z barkiem akceptacji przez mniejszość serbską w Kosowie, niechętną jego realizacji, Kosowczycy co do tego nie zgłaszali żadnych zastrzeżeń. Kwestią otwartą pozostawał tylko sposób wcielania w życie postanowień zawartych w tym Porozumieniu. I choć przewidziano powołanie specjalnego kosowsko-serbskiego komitetu, który miałby się zająć wdrożeniem postanowień zawartych w Porozumieniu, to jednak nie ustalono ani parytetu, ani kompetencji, ani też tego, kto miałby wchodzić w skład tego gremium³⁶.

Mimo sprzeciwu w uznaniu porozumienia serbsko-kosowskiego o normalizacji wzajemnych stosunków przez mniejszość serbską zamieszkującą Kosowo Porozumienie, wynegocjowane pod auspicjami UE podpisali 19 IV 2013 r. premierzy Serbii – Ivica Dačić i Kosowa – Hasim Thaci. Nie należy jednak zapominać, że wypracowane „Porozumienie o normalizacji stosunków obu państw” nie przewiduje formalnego uznania przez Serbię suwerenności Kosowa, czego protestująca mniejszość serbska w Kosowie najbardziej się obawia, widząc w tym poważne zagrożenie. Zgodnie z deklaracjami stron ma tylko na celu uregulowanie sytuacji w północnej części Kosowa, zamieszkaną przez ludność serbską³⁷. Pamiętać też trzeba, że wypracowane Porozumienie zobowiązało strony do nieprzeszkadzania

³⁵ Serbia złożyła wniosek o członkostwo w UE w grudniu 2009 r. Status kraju kandydującego otrzymała w marcu 2012 r. wtedy kiedy udało się osiągnąć porozumienie w sprawie przedstawicielstwa Kosowa. W uznaniu postępów dokonanych przez Serbię w zakresie normalizacji stosunków z Kosowem, w czerwcu 2013 r. Rada Europejska postanowiła przystąpić do negocjacji akcesyjnych z Serbią. Układ został podpisany w 2008 r. Ratyfikacja tego dokumentu została zablokowana do czerwca 2010 r. z powodu niewystarczającej współpracy Serbii z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii. Patrz: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060502/04A_FT\(2013\)061](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060502/04A_FT(2013)061) (4 V 2015).

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Patrz: *Serbia chce przystąpić do UE. Rozpoczęły się negocjacje*, <http://www.dziennikwschodni.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20140121/KRAJSWIAT> (10 XII 2014).

sobie nawzajem w czynionych staraniach o ubieganie się do członkostwa w UE³⁸. W związku z objęciem przez Serbię 15 I 2015 r. przewodnictwa w Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, tym samym stając się pierwszym państwem południowosłowiańskim, któremu przypadła ta misja, przypuścić można, że jej znaczenie, zarówno na arenie unijnej, jak i szeroko rozumianej międzynarodowej, znacznie wzrosło, co może zwiększyć szansę na efektywność w forsowaniu stanowiska m.in. w trudnej dla Serbii kwestii problematycznego statusu Kosowa. Przypomnijmy, że 15 I 2015 r. serbski minister spraw zagranicznych Ivica Dačić na pierwszym posiedzeniu Stałej Rady OBWE przedstawił priorytety przewodnictwa w Organizacji. Dodał, że „głównym zadaniem będzie odbudowa zaufania wśród wszystkich państw uczestniczących jako podłoże dla tworzenia pozytywnej agendy na przyszłość”³⁹. Były serbski premier zaapelował też do przedstawicieli OBWE o wzmożenie starań w celu umocnienia globalnego bezpieczeństwa.

Należy jednak zwrócić uwagę, że do chwili obecnej zawarte wówczas Porozumienie przez obie strony jest interpretowane w odmienny sposób. Istniała poważna obawa, że w pierwszych od ogłoszenia aktu niepodległości przedterminowych wyborach parlamentarnych w Kosowie nie weźmie udziału ludność serbska. Powodem było to, że burmistrzowie czterech serbskich gmin grozili bojkotem z powodu umieszczenia godła Kosowa na kartach do głosowania, wyrażając opinię, że użycie takiej karty mogłoby być interpretowane jako uznanie państwowości Kosowa, co jest nieprawdą w związku z tym, że zarówno Serbia, jak i kosowscy Serbowie, nie uznają samodzielnego państwa Kosowa⁴⁰. Przypomnieć należy, że o 120 miejsc w kosowskim parlamencie w 2014 r. ubiegało się 30 partii politycznych, sojuszy i ugrupowań obywatelskich oraz jeden kandydat niezależny. Co do udziału w nich mniejszości narodowych, Konstytucja Republiki Kosowa z 2008 r. uprawnia do wysunięcia 20 kandydatów. W kontekście prowadzonych rozważań nie bez znaczenia była decyzja o przedterminowych wyborach parlamentarnych (przesuniętych z listopada na kwiecień), która wymuszona została bojkotem posłów serbskiej mniejszości, chodziło o głosowanie w kwestii utworzenia kosowskiej armii. W ich opinii panowało przekonanie, że do zapewnienia

³⁸ Republika Kosowa rozpoczęła negocjacje w sprawie umowy o stabilizacji i stowarzyszeniu z UE w październiku 2013 r. Po wydaniu w czerwcu 2012 r. planu działania dotyczącego liberalizacji reżimu wizowego, w czerwcu 2013 r. Rada Europejska podjęła decyzję o rozpoczęciu negocjacji w sprawie układu o stabilizacji i stowarzyszeniu. Integracja Kosowa z UE jest ściśle związana z rezultatami wspieranego przez UE dialogu wysokiego szczebla prowadzonego między Kosowem a Serbią w październiku 2013 r. Patrz: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques2013/060502/04A_FT\(2013\)061](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques2013/060502/04A_FT(2013)061) (4 V 2015).

³⁹ Patrz: http://wiedenzonaz.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/aktualnosci/serbia_przejela_przewodnictwo (16 II 2015); Patrz też: *Serbia objęła przewodnictwo w OBWE*, <http://balkanistyka.org/serbia-objela-przewodnictwo-w-obwe/> (16 II 2015).

⁴⁰ Patrz: <http://www.naszdziennik.pl/swiat/81546,wybory-w-kosowie.html> (15 V 2015).

bezpieczeństwa w Kosowie upoważnione są tylko siły międzynarodowe KFOR⁴¹. W kontekście prowadzonych rozważań warto przypomnieć, że wybory parlamentarne, które odbyły się 8 IV 2014 r. wygrała Demokratyczna Partia Kosowa, która uzyskała 37 mandatów, na drugim miejscu znalazła się Demokratyczna Liga Kosowa uzyskując 30 mandatów. Trzecie miejsce przypadło partii pod nazwą „Samookreślenie”, której udało się zdobyć 16 mandatów. Spośród 20 ugrupowań mniejszościowych najwięcej, bo 10 mandatów przypadło dla Listy Serbskiej⁴².

Mając na uwadze ocenę statusu politycznego mniejszości serbskiej w Kosowie, uwzględniając w niej potrzeby polityczne, przez co rozumie się m.in. ochronę serbskich interesów i pomoc prawną chroniącą mieszkańców, chodzi tu w szczególności o wypełnianie standardów gwarantujących mniejszości serbskiej bezpieczeństwo i normalne życie. Co więcej, dostrzegając niedostatki w tej kwestii postuluje się, po pierwsze, stworzenie instytucjonalnej ochrony praw i swobód i, po drugie, utworzenie kancelarii zajmującej się pomocą prawną udzielaną mniejszości serbskiej w Kosowie. Nadto, jak się uważa, konieczna jest systematyczna praca na rzecz procesu decentralizacji. Dla tych potrzeb niezbędna jest edukacja, tak wspólnot serbskich, jak i liderów politycznych, by było możliwe profesjonalne opracowanie strategii decentralizacji, w której uwzględnione byłyby potrzeby mniejszości serbskiej. Ludność serbska zamieszkująca Kosowo zgłasza nadto problem bezpieczeństwa i swobody przemieszczania się, co w ich opinii wiąże się ściśle z tolerancją i ich poszanowaniem przez Kosowczyków. Jak wynika z badań, przedstawiciele wspólnot serbskich w Kosowie uważają, że ich prawa, zarówno jako Wspólnoty, jak też indywidualne, są najbardziej zagrożone w Kosowie⁴³. W zakresie potrzeb prawno-ekonomicznych, które obejmują prawo własności, prawo do pracy w rolnictwie, hodowli bydła, rybołówstwa, prawo do zakładania małych i średnich przedsiębiorstw, prawo do edukacji etc., Serbowie – mieszkańcy Kosowa najczęściej zgłaszają zastrzeżenia co do przestrzegania zasady wolności. Co się zaś tyczy potrzeb socjalnych, to szczególnie zwraca się uwagę na pomoc humanitarną, uregulowanie relacji z lokalnymi wspólnotami albańskimi (kosowskimi) poprzez realizację wspólnych projektów i rozpoznawanie obustronnych interesów, tworzenie regionalnych centrów edukacyjnych, ośrodków informacyjnych, szczególnie jeśli chodzi o rynek pracy⁴⁴. Jeśli zaś chodzi o potrzeby w zakresie kultury, to podkreśla się konieczność rozwoju mediów lokalnych i lepszą informację, jak też rozwój działalności kulturalno-sportowej,

---

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Patrz: <http://www.kqz-ks.org/Uploads/Documents> (3 V 2014).

⁴³ D. Nenadić, *Katalog potreba srpske zajednice na Kosovu i Metohiji*, [w:] *Potrebe srpske zajednice. Istraživanje potreba srpske zajednice na Kosovu i Metohiji*, N. Đurđević (red.), Beograd 2006, s. 34.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 35.

która jak dotąd jest w ogóle nie organizowana⁴⁵. Jeśli zaś chodzi o jeszcze inne kwestie, to zwrócono uwagę na problemy religii jak też, co wydaje się mieć bardzo ważne znaczenie dla bezpieczeństwa w regionie, na pielęgnowanie tożsamości narodowej i duchowej mniejszości serbskiej w Kosowie.

Z przeprowadzonych badań opinii publicznej w miejscowościach Mitrovica, Leposovac, Zuban Potok i Zvečan wynika, że główne problemy mniejszości serbskiej to problemy natury nie tyle politycznej, co ekonomicznej. Blisko połowa mieszkańców (47%) za główny problem swoich gmin uznała problemy ekonomiczne, tylko 24% wskazała na problemy polityczne. Wśród problemów ekonomicznych najczęściej wskazuje się na bezrobocie (40%), 7% żali się na niezadowolający standard życia, ubóstwo i ekonomię w ogóle. Wśród problemów politycznych najczęściej wymienia się bezpieczeństwo (jego brak) i wolność przemieszczania się, takie zdanie wyraża 12%. Tylko 6% wskazuje na zastosowanie porozumienia zawartego w Brukseli 19 IV 2013 r. W związku z powyższym najbardziej dotkliwa dla mniejszości serbskiej jest sytuacja materialna, przede wszystkim brak pracy, aniżeli polityczna – wykluczenie i bezpieczeństwo. Prócz uciążliwości ekonomicznych, 14% mieszkańców za priorytetowe uważa też i inne problemy, z którymi się codziennie zmagają, jest to niedostatecznie rozwinięta infrastruktura, na co wskazuje 10% mieszkańców, a tylko 4% podnosi opiekę zdrowotną i edukację. Co dwudziesty kosowski Serb za najpoważniejszy problem do rozwiązania uznaje korupcję, przestępstwa kryminalne i nieprzestrzeganie prawa⁴⁶.

Powyżej przedstawiona opinia jest oceną sytuacji wyrażoną przez Serbów zamieszkujących gminy w Kosowie, za wyjątkiem miasta Mitrovica. W przypadku Mitrovicy 43% mieszkańców problemy polityczne uważa za najważniejsze, a tylko 27% ludności serbskiej wskazuje na ekonomiczne. Pod tym względem Serbowie z Mitrovicy najbardziej różnią się od mieszkających np. w Zubnom Potoku, gdzie 63% mieszkańców problemy ekonomiczne uważa za najbardziej uciążliwe, a tylko 7% wskazuje na problemy polityczne. W Mitrovicy (północna jej część) 25% mieszkańców-Serbów uważa, że jest problem ze swobodnym przemieszczaniem się oraz zachowaniem bezpieczeństwa. Dla porównania, w innych gminach serbskich tylko 5-6% wskazuje na te problemy. Co się zaś tyczy wcześniej omawianego porozumienia serbsko-albańskiego (kosowskiego) zawartego w Brukseli w 2013 r. to 13% mieszkańców Mitrovicy, 7% Zvečana i 3% mieszkańców Leposavića jest zaniepokojonych postanowieniami w nim zawartych. Co ciekawe, ani jeden mieszkaniec Zubnego Potoka nie dostrzegł problemów, które miałyby wynikać z zawartego porozumienia. Mieszkańcy Zvečana, częściej niż mieszkańcy Leposavića i Zubnog Potoka, wskazują na problemy natury politycznej, a rzadziej

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ M. Uljarević, A. Delić, K. Jovanović, S. Logar, *Šta milse Srbi na Seveu Kosova? Mozaik nade, izazova i očekivanja*, Priština 2014, s. 8.

na mające charakter ekonomiczny⁴⁷. Istnieje poważna obawa, że sytuacja pod względem ekonomicznym może się jeszcze bardziej pogorszyć wtedy, gdy Republika Serbii przestanie finansować gminy serbskie w Kosowie.

Reasumując stwierdzić należy, że status instytucjonalny mniejszości serbskiej zamieszkującej obszar Kosowa, kreowany przez ustawę zasadniczą Republiki Kosowa z 8 IV 2008 r. i dopełniające ją akty prawne w formie ustaw, nie budzi żadnych wątpliwości pod względem rozwiązań *lege artis* traktowania mniejszości narodowych w każdym państwie demokratycznym, czego dopełnieniem było zawarte porozumienie serbsko-albańskie (czytaj: kosowskie) 19 IV 2013 r. w Brukseli. Inaczej przedstawia się sytuacja mniejszości serbskiej w Kosowie w ocenie politycznej. Jak wynika z monitorowania sytuacji ludności serbskiej i przeprowadzonych badań opinii publicznych w gminach serbskich, poziom niezadowolenia jest relatywnie bardzo wysoki i wynika zarówno z niedostatków ekonomicznych, jak i zastrzeżeń co do ogólnie rzecz biorąc realizacji polityki. Tak więc wydaje się, że sytuacja mniejszości serbskiej w Kosowie jest wciąż bardzo trudna i może być powodem zakłócenia stabilizacji i bezpieczeństwa nie tylko w Kosowie, nie tylko na obszarze Bałkanów Zachodnich, ale także może zdestabilizować bezpieczeństwo europejskie. W mojej opinii nie wystarczą zabiegi instytucjonalne gwarantowane w zapisach nowoczesnych, bo demokratycznych aktów prawnych, ale ponad wszelką wątpliwość ważna, a może najważniejsza jest kondycja gospodarcza i polityczna gwarantowana przez gremia o tym decydujące.

Summary

Ewa Bujwid-Kurek

Institutional and political status of the Serb minority in Kosovo

The main research question of this article is evaluation of institutional and political status of Serbian minority living in the area of Kosovo. The institutional status of the Serb minority in Kosovo is sufficiently protected and does not raise any objections. In this regard it is both the fundamental law of the Republic of Kosovo of 8th IV 2008, as well the Zakon o lokalnoj samoupravi Republike Kosovo of 20th II 2008, the Zakon o Civilnoj Službi Republike Kosovo of 13rd V 2010, and the Zakon o upotrebi jezika of 27 VII 2006. It is different when it is about political status. The level of dissatisfaction is relatively very high, as shows the results of public opinion, which the respondents were Serb minority in Kosovo. These opinions were based on perceptible efficiencies of existence – being as well

---

⁴⁷ *Ibidem*, s. 9.

as unequal treatment of Serbs living in Kosovo in relation to the population of Kosovo. Therefore it is not enough to create the formal-law record for the legitimation of the Serb minority status in Kosovo. Important thing, if not the most important is to respect their rights in real mutual relations between Kosovo and Serbia, which particularly is not without significance for the security in the case of the Balkan region.

Ewa Bujwid-Kurek – prof. dr hab. politologii, prodekan ds. współpracy międzynarodowej i nauki Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierownik i profesor w tamtejszej Katedrze Współczesnych Transformacji Politycznych w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych, a także profesor w Katedrze Współczesnych Systemów Politycznych w Instytucie Politologii Akademii Ignatianum w Krakowie